

Ordförande: fil dr *Jan Wallander*

Inledare: budget- och ekonomiminister *Ingemar Mundebo*

Deltagare i debatten: fil dr *Nils Lundgren*, direktör *Curt Nicolin* och utredningschef *Clas-Erik Odhner*

INGEMAR MUNDEBO

Finansplanen 1979

Jag läste nyligen en lärd bok om konjunkturer och svensk ekonomisk politik. Författaren, eller kanske förlaget, hade med viss självironi låtit en av våra kända tecknare på bokens omslag lämna följande besked från de ekonomiska vetenskaperna:

"För att rädda den svenska ekonomin måste vi devalvera eller ännu hellre låta bli. Vi bör dessutom sänka momsen, möjligen höja den. Sparandet och konsumtionen måste ökas. Skatterna bör sänkas för att kompensera de prishöjningar som blir resultatet av den höjning av arbetsgivaravgiften som skall finansiera skattesänkningen." Etc.

Stundom kan en praktisk utövare av ekonomisk politik tycka att det är en rätt god karakteristik av såväl den politiska som den fackekonomiska debatten. Stundom stämmer det kanske enbart beträffande den politiska. Ändå har det under det gångna året ofta funnits en betydande grad av samsstämmighet mellan olika initierade bedömare av svensk ekonomi.

Man har sagt ungefär följande. Sverige har haft några år med svag aktivitet i sin ekonomi, några år med låg tillväxt, höga kostnader, stark inflation och besvärliga branschproblem. Under 1978 kom emellertid en ljusning. Orderingsgången började öka och överlagren började minska. Och från mitten eller slutet av 1978 kan vi börja tala om en markant konjunkturförbättring. Tillväxt, export, bytesba-

lans, produktivitet och priser började visa mera gynnsamma siffror. Den svenska konkurrenskraften började förbättras. Vi började få i gång en exportledd tillväxt.

Naturligen fanns det olika uppfattningar om orsakerna till förbättringen. Många menade dock att några beslut under 1977 och 1978 var av avgörande betydelse: förändrade växelkurser, avskaffade löneskatter, ansvarsfulla löneavtal etc. Och naturligen fanns det olika uppfattningar om hur man skulle gå vidare, vad som borde hända med valuta, skatter, konsumtion, investeringar och annat.

Jag skall kort referera några huvudpunkter i finansplanens beskrivning och analys av svensk ekonomi 1978 och 1979 och så ange några huvudlinjer i den aktuella ekonomiska politiken för att så slutligen något utförligare resonera om en del problem, bl a stimulansernas roll, privat konsumtion och sparande, priser och löner, budget och kreditpolitik samt utvecklingen på något längre sikt.

Vi fick alltså under 1978 stegvis en förbättring av den svenska ekonomin. Orderingsgången ökade både från utlandet och på hemmamarknaden. Företagen började sälja ut sina överlager och under andra halvåret började industriproduktionen öka. Handels- och bytesbalanserna förbättrades och aktiviteten i ekonomin steg. Arbetsmarknadsläget började stabiliseras och de tendenser till försvagning som hade funnits under en god del av

året kunde under hösten brytas bli genom omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser.

Ser vi på några data över 1978 kan vi notera att produktionen ökade med 2,5 %. Den ökningen uppnåddes i första hand genom en exportledd tillväxt. Mot slutet av året fick också privat konsumtion och investeringar större tyngd. Bytesbalansen förbättrades kraftigt, från ett minus om 12,5 miljarder under 1977 till ett minus om 3,9 miljarder under 1978. Och handelsbalansen förvandlades från ett underskott om 4,6 miljarder till ett överskott om 6,0 miljarder. Inflationen beräknas ha uppgått till drygt 7,5 % mellan december 1977 och december 1978, alltså en väsentligt lugnare prisutveckling än under året dessförinnan. Det fanns ju i löneavtalen för 1978 och 1979 en gräns vid en ökning av 7,25 % mellan index för januari och december 1978. Vid prishöjningar därutöver kunde nya förhandlingar påkallas. De faktiska prishöjningarna under perioden har uppgått till knappt 5,5 %, vilket betyder att prismålet i avtalen för 1978 uppnåddes med god marginal.

Det finns också ett par mera mörka inslag i bilden. Investeringarna var på låg nivå, och vi fick ännu ett år av betydande nedgång av industriinvesteringarna. Arbetslösheten var visserligen lägre i Sverige än i andra länder, men ändå på en alltför hög nivå, och först under hösten fick vi en stabilisering.

En mera principiell fråga vill jag beröra — ehuru debatten hittills inte förts på en principiell utan på en ganska ytlig politisk nivå. Det är de fördelningsmässiga aspekterna av den under 1978 förda politiken. Ett återställande av den svenska ekonomins köpkraft och tillväxtförmåga — som är nödvändig för att på sikt kunna tillförsäkra hela det svenska folket en god utveckling — kunde inte uppnås utan att de disponibla inkomsterna totalt sett reducerades något. Detta innebär dock inte att inkomstfördelningen förändrades i en socialt orättfärdig riktning. Den största minskningen faller på företagsinkomster och kapitalinkomster. De beräkningar som konjunkturinstitutet gjort visar att det allmännas inkomstöverföringar till resurssvaga hushåll framför allt i form av stöd till barnfamiljer och pensionärer behöll sin reala köpkraft. En i motsvarande mån större del av åtstramningen har därmed fått bäras av de hushåll som enbart är beroende av löneinkomster. Det är därmed så mycket mera angeläget att även dessa grupper får en förbättring av sin reala standard 1979.

Vi tror nu att 1979 kan bli ett bra år i den svenska ekonomin. Vi räknar med att få en högre tillväxt. Den samlade produktionen av

varor och tjänster bör öka med 4–5 procent. Noggranna lasare av finansplanen noterar en större differens än vanligt mellan de båda siffrorna. Orsaken härtill är dock huvudsakligen av teknisk natur. Vi räknar med en betydande uppgång av industriproduktionen, efter fyra år av oavbruten nedgång. Vi tror på en ökning av investeringarna, också av industriinvesteringarna, efter några år av minskning. Vi räknar också med en hög export och att det bör vara möjligt att vinna marknadsandelar. Den privata konsumtionen bör kunna stiga med 2,5–3 procent. Vi räknar med att få en ganska lugn prisutveckling, kanske prisökningar om 5–6 procent. Och även sysselsättningen bör småningom bli bättre, även om det säkerligen kan dröja några månader innan vi får högre aktivitet på vår arbetsmarknad. Men vi räknar med att under året kunna få bortemot 50 000 nya jobb inom industri och offentligt sektor.

Det är sålunda en i många avseenden ljus bild. Och vi menar att det finns grund för en sådan bild. Men vi är ändå i hög grad medvetna om de problem och risker som ändå finns, både på kort och på lång sikt. Jag skall strax återkomma till några av dem.

Först några mera principiella synpunkter på den ekonomiska politiken. De mera allmänna målen för den ekonomiska politiken har av skilda regeringar och vid skilda tidpunkter formulerats på ungefär samma sätt. Man har därvid talat om full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning, regional balans och jämvikt i bytesbalansen. Självfallet tror också vi på dessa heliga ting.

För att uppnå dessa mål krävs att den ekonomiska politiken under 1979 har en försiktigt expansiv inriktning. Huvuduppgiften är ju att föra tillbaka den svenska ekonomin till fullt kapacitetsutnyttjande utan att därför äventyra den uppnådda stabiliseringen av pris- och kostnadsutvecklingen. Det kräver att den alltfjämt betydande produktions- och produktivitetsreserven i svenskt näringsliv frigörs. Takten i efterfrågeexpansionen får dock inte bli för hög. Samtidigt måste expansionen vara tillräckligt stark.

Jag vill ta upp några problemområden och säga vad vi tror kan komma att hända och vad vi med olika ekonomisk politiska insatser vill uppnå.

Först några ord om avvägningen mellan generell och selektiv politik.

Huvuduppläggningsen av den ekonomiska politiken under större delen av 1977 och första hälften av 1978 var att föra en generellt restriktiv efterfrågepolitik som förenades med

omfattande selektiva insatser för sysselsättningen inom olika orter, regioner och företag. Jag tror att det är den enda framkomliga vägen om man samtidigt vill uppnå dels en kostnadsanpassning och inflationsdämpning, dels en hög sysselsättning. De starkt ökade selektiva insatserna var i första hand ett sätt att under ogynnsamma förhållanden någorlunda väl klara det klassiska balansproblemet mellan inflation och arbetslöshet. Ett mål var också att rädda industriell produktionskapacitet under en besvärlig anpassningsfas.

Allteftersom konjunkturläget förbättrats har under det senaste halvåret också en upp-bromsning skett i besluten om nya selektiva stödinsatser. Avgörande för möjligheterna att kunna starkt reducera sådana insatser är att det finns jobb på den öppna arbetsmarknaden. Det är viktigt att vi kan utnyttja den under 1979 och 1980 okande efterfrågan på arbetskraft till att vidta nödvändiga strukturella förändringar i näringslivet.

Den stimulans som riksdagen i höstas beslutade för att möjliggöra en tillväxt i den privata konsumtionen på ca 2,5 % har kritiserats på en del håll. Det är fel, säger man, att stimulera ekonomin i en konjunkturuppgång. Jag vill påminna om några saker.

För det första måste det ännu outnyttjade resursutrymme rimligen vara ganska stort, kanske 5 å 6 % av BNP. Den senaste konjunkturbarometern visar att även om uppgången är kraftig, är arbetskraftsefterfrågan alltså svag och kapacitetsutnyttjandet lågt i stora delar av industrin.

Självfallet finns det trögheter i svensk ekonomi, men utan en rimlig tillväxt i efterfrågan går det inte att uppnå det tryck som frigör produktivtillsreserven och motiverar en ökad vilja till förändring och anpassning. Frigörs inte dessa reserver finns det mycket mindre att fördela och då stiger på längre sikt trycket på kostnader och priser ännu mer. Även om jag är medveten om risken för pris- och kostnadsstegringar när de nödvändiga omställningarna skall ske, så måste vi ta den risken för att kunna utnyttja våra resurser.

För det andra bör den generella stimulansen sättas i relation till de stora belopp som regeringen satsat på sysselsättnings- och industripolitiken. Stimulanserna till hushållen består inte bara i att fora en mer expansiv politik; det är också i hög grad fråga om en tyngdpunktsförskjutning från selektiv till generell politik.

För det tredje ligger en konsumtionsökning på 2,5% och drygt det väl i linje med det utrymme som 1978 års långtidsutredning, LU 78, angivit. Ökningen i konsumtionsefterfrå-

gan kommer också att ske nästan ett år efter ökningen i exportefterfrågan. Den strider inte emot tanken på en exportledd tillväxt.

För det fjärde är det angeläget att löntagarna får en viss real standardökning efter två mera magra år. Erfarenheter från tidigare konjunkturuppgångar är att man annars bygger upp mycket kraftiga krav på löneökningar eller skattesänkningar. Under exempelvis uppgångsåret 1973, vilket ungefär kan väntas motsvara 1979, steg hushållens realinkomster med 4% medan konsumtionen ökade med bara 1,8%. Under 1974 blev däremot konsumtionsökningen över 4%, vilket då var för mycket.

Jag menar sålunda att det i höstas fanns flera goda skäl för att stimulera ekonomin utöver vad som följde av tidigare under året fattade beslut och att det fanns goda skäl att göra det just då.

Och så några ord om den privata konsumtionen och sparandet. De prognoser för löner, inkomstöverföringar och skatter som konjunkturinstitutet och riksrevisionsverket nu gör tyder på att hushållens real behållna inkomster skulle öka under 1979 med ungefär 2,8%, alltså aningen högre nivå än vi räknade med i höstas.

Vi antar då att sparandets andel av inkomsterna, den sk sparkvoten, kommer att vara oförändrad 1979. Man kan finna argument både för en sparkvotshöjning och en sparkvotssänkning. Under 1970-talet kan man iaktta en i stort sett trendmässig höjning av sparkvoten. Den motsvaras av en liknande höjning av hushållens finansiella tillgångar räknade i fasta priser. Att sparandet ökat på det här sättet under 1970-talet kan bli bero på ökad hushållsbildning, sparande till insatser i småhus, ökat försäkringssparande m.m. Man bör observera att sparkvotshöjningen skett jämsides med en högst trolig inkomstomfördelning, något som i för sig borde ha lett till en ökad konsumtionsandel.

Inflationen under 1976 och 1977 har minskat realvärdet av hushållens finansiella tillgångar så att många troligen strävar efter att nu reparera detta genom ökat sparande. Att sparkvoten sannolikt sjönk 1978 kan bero på att konsumtionen minskade det året, och att hushållen ville begränsa den minskningen genom att sänka sin sparandeandel av inkomsterna. I det avseendet är situationen en annan 1979 i och med att de real disponibla inkomsterna ökar med 2,8%.

Jag vill erinra om att vi ännu bara har prognoser om sparkvoten under 1978. Prognoserna talar om någon sparkvotminskning. För att de slutligen skall stämma bör konsum-

tionsökningen mellan tredje och fjärde kvartalet uppgått till 2,5%. Det är inte säkert att konsumtionen ökade så mycket. Det skulle innebära att sparkvoten 1978 skulle vara större än prognoserna nu räknar med.

Och så en annan huvudfråga, nämligen stabiliseringen av priser och löner. Under 1978 lyckades vi få ned inflationstakten högst väsentligt. Det berodde bl a på att vi avskaffade den allmänna arbetsgivaravgiften och att det utnyttjades till att hålla nere prisökningarna. Den aktiva prispolitiken har också varit viktig genom att den tvingat företagen att noggrant se över sina kostnadskalkyler.

Dessutom var kostnadsutvecklingen dämpad under 1978 till följd av det återhållsamma löneavtal som träffades för snart ett år sedan. Och vi har haft god hjälp av den internationella utvecklingen. Fram till och med november hade importpriserna, enligt de månatliga prisnoteringar vi har, ökat med bara 3,5% under 1978. Det har betytt att de svenska företagen inte haft någon hård kostnadspress från råvaror och insatsvaror.

Allt detta tillsammans gör att prishöjningarna i konsumentledet kunnat dämpas rätt ordentligt. Mellan januari och november steg konsumentprisindex med 4,5% och det skall jämföras med löneavtalens prisklausul på 7,25% för perioden januari-december.

För 1979 har vi i finansplanen gjort prognosen att konsumentpriserna kommer att öka med 5-6% mått från årets början till dess slut. Somliga kommer kanske att säga att det bara är en statsrådsprognos för ett valår. Men jag tror ändå att det finns goda reella skäl för prognosen.

Ett viktigt skäl för den relativt låga prognosen är att prisstegringarna i den skyddade sektorn bör kunna bli begränsade. Här kommer beslutet om den generella stimulansen till den privata konsumtionen under 1979 in i bilden. Genom en privat konsumtionsökning på drygt 2,5% får vi en volymexpansion inom handel, servicenäringar och hemmamarknadsinriktad industri som gör det möjligt för dessa sektorer att hålla igen på priserna. Den relativt låga lönekostnadsökningen till följd av avtalet för 1979 är naturligtvis också viktig i sammanhanget.

Underhållslånen till bostadssektorn har resulterat i avtal på hyresområdet som ligger på en rimlig nivå och bidrar till att bostadskostnaderna inte blåser under inflationen under 1979.

Vad gäller matpriserna medförde den senaste jordbruksuppgörelsen ett rätt måttfullt påslag, som påverkar konsumentprisnivån med bara 0,1-0,2%. Slutligen bör den finan-

siella ställning som kommunerna nu har ge möjligheter för dem att vara återhållsamma med sina taxehöjningar. Och för statens del räknar vi inte med några ytterligare taxeanändringar på det viktiga kommunikationsområdet än de smärre justeringar som redan beslutats.

Jag menar att allt detta tillsammans talar för att den hemmagjorda inflationen bör bli liten. Riskerna ligger då snarast på den internationella sidan. Skulle vi få en ordentlig uppgång internationellt i Förenta staterna och kanske i några andra länder, och en snabbt stigande världshandel, kan det ge betydande inflationsimpulser. En fortsatt politisk oro och osäkerhet omkring oljeförsörjningen kan också leda till importprisstegringar.

Nu ligger det i prisprognosen på 5-6% en gardering för detta genom att vi räknat med en inte oväsentlig råvaruprisstegring under loppet av 1979 samtidigt som den beslutade råolja- och råjärnpriserna antagits slå igenom fullt ut. Vi ha ju justerat upp konjunkturinstitutedets prisprognos på 4,8% med några tiondedels procentenheter. Den bild jag nu har av 1979 innebär alltså att vi bör få en ganska lugn prisutveckling och klara löneavtalens prisgräns på 5% mellan december 1978 och oktober 1979.

Men det är också viktigt att man är observant på de faktorer här hemma som skulle kunna utgöra ett hot mot en lugn prisutveckling. Jag tror inte att vi riskerar att få en så snabb ökning av efterfrågan att det skulle leda till några mera betydande inflationsimpulser under 1979. Från kostnadssidan ligger riskerna främst i en snabb internationell prisuppgång. Det bör finnas så mycket lediga resurser i det svenska näringslivet att riskerna för knapphetsprisstegringar är små.

De faromoment man möjligen kan tänka sig är om det uppstår flaskhalsproblem i vissa sektorer. Vi har därför i finansplanen understrukit nödvändigheten av att vi nu i konjunkturuppgången får en flexibilitet och rörlighet, yrkesmässigt och även geografiskt på arbetsmarknaden inom varje region, så att inte ekonomins återhämtning äventyras av kostnadsökningar beroende på en alltför låst närings- och yrkesstruktur.

Den mark vi vunnit i inflationshänseende är vi beredda att kraftigt försvara även bortom 1979. De gränser som satts för inflationen under 1979 begränsar också utrymmet för avgifts- och kostnadsökningar. Skall vi lyckas att hålla nere inflationen också efter 1979, sätter det gränser för vilka kostnadshöjningar som då är acceptabla.

Och så några ord om budgetpolitiken.

Statsinkomsterna för kalenderåret 1979 beräknas uppgå till ca 103 miljarder kronor, statsutgifterna till ca 137 miljarder. Beaktar vi också en del finansiella transaktioner får vi ett totalsaldo med minus 44 miljarder. Om vi tar hänsyn till det finansiella sparandet i den offentliga sektorn, staten, socialförsäkringarna och kommunerna får vi ett underskott om ca 18 miljarder, en försämring med ca 12 miljarder kronor mellan 1978 och 1979. Debatterna om finansplanen och den offentliga ekonomin kommer naturligen att kretsa kring dessa tal och kring det budgetsaldo som ligger på ungefär samma nivå som för budgetåret 1979/80.

Jag menar att dessa höga tal, som framför allt gäller i statsbudgeten men som också rymmer inom hela den offentliga sektorns ekonomi, trots allt är försvarbara. Sparandet i övriga sektorer av ekonomin kan beräknas bli högt. Hushållssparandet beräknas ligga kvar på en hög nivå. Företagens finansiella sparande förbättras kraftigt eftersom vinsten stiger från en låg nivå samtidigt som industriinvesteringarna ännu inte hinner öka särskilt mycket.

Avgörande för hur budgetunderskottet utvecklas är skillnader i tillväxttakt mellan utgifter och inkomster, och denna relation är som bekant inte gynnsam, även om det kommande året blir bättre än det gångna. För 1979 räknar vi med att statens utgifter för konsumtion, investeringar och transfereringar stiger realt med ca 8% i fasta priser. Statens inkomster stiger realt med endast knappa 2%. Det är dock en uppgång efter de låga nivåerna 1977 och 1978.

Självfallet kan inte utgiftsökningen realt få stiga väsentligt snabbare än inkomsten under kommande år. Som sägs i finansplanen måste finanspolitiken anpassas till de krav som ställs när ekonomin åter närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande. Den snabbare ekonomiska tillväxten kommer att öka statens inkomster i snabbare takt. Detta räcker dock inte utan det måste också ske en successiv uppbromsning av den reala utgiftsökningen.

Långtidsutredningen har visat att statens budgetunderskott 1983 bör nedbringas till ca 25 miljarder kronor. Om den offentliga sektorns utgiftsexpansion realt stiger något långsammare än den av utredningen beräknade BNP-tillväxten på 3,7%, så bör detta vara möjligt utan stora skatteökningar. Inom ramen för en sådan utgiftsexpansion kan man klara hittills gjorda åtaganden och en mycket försiktig reformtakt. Går man utöver en sådan expansionstakt måste skatterna höjas,

vilket kan försvåra stabiliseringen av löner och priser. Detta kan i sin tur begränsa den ekonomiska tillväxten, vilket ytterligare ökar trycket på skatteuttaget. Utan en mycket stor försiktighet med nya åtaganden kan vi lätt hamna i en allvarlig situation med snabbt stigande skatter och svag tillväxt.

Några ord också om kreditpolitiken.

Finansiering av budgetunderskotten ställer ju kreditpolitiken inför stora problem. Stråvan är att finansiera så stor del av budgetunderskotten som möjligt utanför banksystemet. Under 1978 finansierades ca 20 miljarder av budgetunderskottet i bankerna. Bankernas likviditet stiger därvid, varför riksbanken successivt höjt likviditetskvoterna för att förhindra en alltför stark kreditexpansion.

Likviditetsökningarna i hela samhällsekonomin har varit stora. Penningmängden ökade med ca 16% 1978. Ökningen har dock skett från en mycket låg nivå. Likviditetskvoterna är alltför låga. Successivt med stigande kapacitetsutnyttjande i ekonomin måste dock likviditeten minska. Det gäller därför för staten att med olika metoder finansiera budgetunderskottet på kapitalmarknaden. En väg är därvid att upprätthålla en någorlunda hög realränta på de långa lånen. Vi kommer under 1979 få en realränta på 4 à 5% vilket bör leda till långa placeringar av korta pengar.

Det är vidare viktigt att staten själv i sin omfattande kreditgivning undviker att onödigtvis öka likviditeten. Utbetalningar på vissa anslag kan uppskjutas. Staten söker också i ökande omfattning stimulera hushållen till långa placeringar. Bl.a. har det nya skatte-sparandet vunnit stor anslutning.

Kreditpolitiken måste i första hand inriktas på att klara industrins finansieringsbehov. Vidare bör det gå att finansiera det bostadsbyggande på drygt 60 000 lägenheter som vi räknar med. Kreditgivningen till hushållen bör anpassas så att man får ungefär den konsumtionsutveckling som vi i finansplanen bedömt som rimlig, dvs en förbättring med ca 2,8%.

Det finns naturligtvis gränser för hur långt staten bör gå när det gäller att tränga undan andra kredittagare för att finansiera budgetunderskotten. Alltför stark begränsning av andra sektorer kreditbehov leder lätt till att anspråken på staten växer för att stödja selsättningen, ge hjälp till företag, öka stödet till bostadssektorn m.m. Budgetunderskottet växer därvid då ännu mer. Man får därför inte se alltför statiskt på budgetunderskotten. Det krävs ett smidigt samspel mellan finans-

och kreditpolitik.

Slutligen några ord om utvecklingen på något längre sikt.

Somliga tror att konjunkturen viker i början av 1980 i Sverige. Vi skulle alltså få en relativt kort uppgång som inte räcker till att konsolidera företagen och fylla igen hålen. Den skulle bli så kort att det knappast är lönt att fullt ut ta vara på möjligheterna som bjuds. Även om några skulle mena att jag enbart är professionell optimist, vill jag tro att mycket talar för att uppgången kan bli mer utsträckt i tiden om vi sköter vår interna ekonomiska politik väl.

Vi har haft en relativt stadig internationell ökning i världshandeln sedan 1975. År 1978 beräknas världshandeln ha stigit med drygt 5%. 1979 väntas den komma att stiga med ca 5,5%. Det finns knappast skäl att tro att världshandelns tillväxt 1980 kommer att bli mindre än 5%. En lägre tillväxt skulle innebära en stark recession i hela industrivärlden. Sverige gynnas av att det sker förskjutningar i tillväxten från USA till Västeuropa. De nordiska ländernas tillväxt blir sannolikt bättre 1979. Investeringarna kan antas öka 1979 och 1980.

Det finns alltså möjligheter att världshandelns tillväxt blir klart högre 1980. Riskerna på nedsidan är mindre än chanserna på uppsidan.

Sverige bör ha goda möjligheter att åter kunna hanga med i världshandelns tillväxt. Det betyder att exporten kunde växa med i alla fall 5%. Vi borde till och med kunna vinna tillbaka ytterligare marknadsandelar om vi sköter vår kostnadsutveckling. Generellt gäller också att Sveriges konjunktur är

förskjuten med uppemot ett år i förhållande till den internationella konjunkturen. Även övriga efterfrågekomponenter kan beräknas utvecklas gynnsamt under 1980. Lagerinvesteringarna måste tex öka när produktionen tigger.

Den privata konsumtionen bör kunna öka med uppemot 3% och industriinvesteringarna väntas, som jag nämnt, börja öka under loppet av 1979 men kanske mera ordentligt först år 1980.

Sammantaget bör det vara möjligt att uppnå en tillväxt av BNP på kanske 4% 1980.

Det är angelaget att industrin planerar för fortsatt varaktig tillväxt och utnyttjar de möjligheter fullt ut som nu finns. Jag kan förstå om en del företag tvekar att dra på sig en för stor produktionsvolym, som man sedan blir sittande med under kommande år, och att man då avstår från ytterligare exportmöjligheter. Denna försiktighet förstärks givetvis om man tror att uppgången blir kortvarig. Men jag menar att det nu på många håll finns en alltför stor försiktighet, en alltför stor rädsla för att ta risker. Man kan då riskera att missa de chanser som nu finns.

Sammanfattningsvis bör vi få ett bra år i svensk ekonomi år 1979. Vi har goda chanser till ett bra år också 1980. För att det skall gå bra behövs samfälliga insatser av regering och riksdag, näringsliv och organisationer. Och också om det går bra har vi ett antal stora problem att arbeta med: sysselsättningen, strukturomvandlingen och den offentliga sektorns volym, utveckling och finansiering, för att nämna några. De må bli teman för kommande övningar i Nationalekonomiska For- eningen.

Ordföranden:

Vi tackar Ingemar Mundebo för denna intressanta och stundom underfundiga redogörelse för finansplanen. Jag slapper nu lös diskussionen och ger först ordet till Nils Lundgren.

Nils Lundgren:

Herr ordförande! Först två ordningsfrågor. För det första talar jag naturligtvis inte för konjunkturinstitutet utan för mig själv. För det andra vill jag säga att jag vid det senaste tillfället då jag hade äran att få gora ett sådant har inlägg talade en hel timme, så att åhörarna började bua. Jag lovar att inte upprepa det nu.

Årets finansplan är så väl formulerad att man blir misstänksam. Man undrar om inte elegansen gör att man svaljer en del slutsatser, som kanske inte är helt hållbara. Kanske blir man mera skeptisk när man har fått tid att fundera litet mer på analysen i detta dokument.

Vi går emellertid nu in i ett nytt skede i konjunkturykeln, där den uppgång som började 1978 övergår i en god konjunktur 1979. Många företag kommer upp i fullt kapacitetsutnyttjande, och därmed måste uppmärksamheten riktas mot risken för att flaskhalsar och lokala överhettningar skall driva fram löneglidning och skapa förutsättningar för en ny inflationsväg. Under 1979 får vi veta om det finns utsikter till en västeuropeisk investeringsväg, som kan lyfta våra investeringsvaruindustrier upp till en normal nivå. Vi får också veta om kostnads-laget för svensk industri nu är återställt till en nivå, som kan upprätthållas utan halvt protektionistiska åtgärder.

Låt mig börja med en kommentar till den historieskrivning som finns i finansplanen om hur vi tog oss ur det värsta av krisen. Det är inte ointressant att klara ut vare sig hur vi hamnade i den kostnads-krisen eller hur vi tog oss ur den. Jag tror helt ovetenskapligt att vi faktiskt kan lara av historien.

Vi tillät oss ju under 1974 att bli indragna i en internationell inflation av osedvanlig intensitet. Det skapade förväntningar om en hög inflationstakt i framtiden, och det medförde mycket stora lönehöjningar i tvåårsavtalet för 1975 och 1976. Det var ett löneavtal där arbetsgivarna inte gjorde något som helst motstånd utan snarare drev på åt samma håll. Vi fick en kraftig löneglidning som styrker den tendensen. Man kan inte heller säga att staten gick före med gott exempel. Vi anpassade oss kort sagt till en internationell inflationstakt, som var mycket

hog i det skede då den började sakta av.

Finansministern säger nu – jag antar att man kan kalla det "dubbla" statsrådet för finansminister – i finansplanen att grunden för förstärkningen av ekonomin sedan dess är devalveringarna och arbetsgivaravgiftssänkningarna. Ett mycket viktigt bidrag, tillägger han, gavs av det senaste tvåårsavtalet. Jag är skeptisk inför ett sådant sätt att uttrycka sig. Devalvera och sänka arbetsgivaravgifter kan alla regeringar göra, och många har gjort det. Det har totalt säkerligen genomförts 100 devalveringar i världen under efterkrigstiden, och vi brukar säga att det är ett par eller en handfull som har lyckats. Vad är då anledningen till att vi lyckades i Sverige denna gång? Ja, jag skulle vilja hävda att det är just slutandet av tvåårsavtalet som varit proberstenen. Först i och med detta visste vi att vi hade lyckats.

Regeringens insats består inte i att den har devalverat i storsta allmänhet, eftersom det är mycket lätt att genomföra. Vad som var bra var att man devalverade så pass sent att det hunnit uppstå ett krismedvetande, som ledde till en beredskap att acceptera devalveringen. Man har också fort en stram ekonomisk politik under en period efter devalveringen.

Men hur man än vrider och vander på detta måste man komma fram till att det var fackför-eningsrörelsens så småningom korrekta bedomning av laget och det i samband därmed visade samhallsansvaret som var förutsättningen för att det hela skulle lyckas. Jag säger detta för att påminna om att vi inte skall tro att vi med lätthet kan devalvera oss ut igen om ett liknande läge skulle uppstå. Man kan se en risk för detta, och det är min nästa punkt.

Vi har nu offrat ganska mycket i vårt land för att få tillbaka konkurrenskraften och dämpa inflations-takten. Det framstår som viktigt att bevara denna vinst genom att nu föra en ekonomisk politik som inte hamnar i en "engelsk trall", med en ny överhettning, en ny inflationsväg och nya bromsar. I dagens läge väntar både regeringen och konjunkturinstitutet att vi skall få en tillväxttakt i bruttonationalprodukten nästa år på 5,4 %. Det är den högsta ökningen i Sverige sedan 1964, och vårt land blir därmed i år tillsammans med Japan det land som har den högsta tillväxttakten i OECD-området. Det är alltså en mycket hög tillväxttakt.

Visst finns det, som finansministern säger, ledig kapacitet, men takten i uppgången är viktig för hur det går med inflationen. Efter en ganska lång recession finns det flaskhalsar i produktionen. Rörligheten på arbetsmarknaden är för närvarande inte sär-

skilt hög. Det betyder att det finns risk för lönelidning och för en stor overhettning lokalt. Hårtill kommer att vi kan tänkas ha underskattat världsmarknadsprisernas utveckling under nästa år.

Man kan notera att finansministern raknar med ungefär 5 % tillväxt under 1979 även utan ekonomiska stimulanser. Däri ingår också, som han själv sade nyss, ett antagande om att privatkonsumtionen skulle stiga med 1 1/2 %, dvs att hushållen inte skulle minska sitt sparande under 1979. De skulle alltså ligga kvar med en historiskt sett unikt hög sparkvot här i landet.

Detta är visserligen svårt att bedoma – och vi är ganska besvikna över vår formåga i det förgångna att bedoma hur hushållssparandet skall utvecklas – men de flesta forskningsresultat pekar på att sparkvoten skulle falla i ett sådant läge. Nu ges det eleganta argument i finansplanen för att det inte skulle vara så den här gången och för att vi mot internationell erfarenhet skulle få en oförändrad hög sparkvot. Jag betvivlar det, och även om vi kanner oss osäkra – vilket jag medger att vi gör – måste vi anta att en oförändrad sparkvot är ett extremvärde i den sannolikhetsfördelning som vi måste arbeta med.

Troligen stiger i själva verket privatkonsumtionen så mycket som regeringen vill redan utan stimulans och alltså väsentligt mera med stimulans. Detta betyder att vi skapar en så pass hög efterfrågan att vi snarare skulle hamna i en BNP-utveckling på bortåt 6 %. Jag har svårt att tro annat än att det då skulle inträffa obehagliga saker både på arbetsmarknaden och i prisutvecklingen. Då blir efterfrågan så hög att det blir svårt att använda en momsänkning för att klara prisklausulen i det centrala löneavtalet. Man kan inte gärna spå på ännu mera.

Situationen kan i och för sig räddas av att en sådan stor efterfrågeökning uppstår, framför allt – naturligtvis – genom lageruppbyggnaden, som bär den största bordan, men också genom privatkonsumtionen och investeringarna. Det galler alltså i huvudsak varuefterfrågan, och den kan tillfredsställas genom import, så att den inte driver upp prisutvecklingen så hastigt som jag fruktar. Då får vi i stället effekten på bytesbalansen. Även det är naturligtvis ett problem, ehuru av mindre omfattning.

Man kan fråga sig varför man skulle välja att stimulera i ett sådant läge. Delvis tycker jag mig ha skonja det vanliga problemet med tidsanpassningen av stabiliseringspolitiken. Effekterna av de stabiliseringspolitiska åtgärderna kommer ju ett å två år efter det att man börjar diskutera deras införande, och det är ungefär den tid det tar att komma från botten till toppen – eller från toppen till botten – av en konjunkturcykel. Darför måste man dess värre normalt besluta om åtstramning i en lågkonjunktur och om stimulans när det är hogkonjunktur. Det blir ofta tvärtom, eftersom det är svårt för

politiker att klara ett sådant budskap. För politiker är det naturligt att vilja synas göra "rätt sak" just när man fattar beslutet, men då kommer effekterna lätt fel. Jag undrar om inte en del av förklaringen ligger där till att ni nu kommer med en stimulanspolitik samtidigt som den kraftigaste och snabbaste konjunkturuppgång som vi har haft under ett decennium, enligt regeringens egen prognos, dyker upp.

En ytterligare punkt kan man säga är inflationens roll som den kraftfullaste omfördelaren av inkomster här i landet. Om vi höjer inflationstakten med några procentenheter flyttas tiotals miljarder kronor mellan olika medborgargrupper, och jag skulle vilja hävda att de miljarderna normalt går åt fel håll. Att hejda inflationen är darför vår viktigaste fördelningsfråga.

Men vi har också ett annat fördelningsproblem som dyker upp i sådana här lägen, och det uppstår i förhållandet mellan arbete och kapital. Man kan säga att vi genom strukturbakslagen nu har fått en alltför liten industrisektor. Vi måste nu ha en hög investeringstakt i den basta delen av vår industri och alltså relativt låga kostnader och dermed förhållandevis hoga vinster. Det är detta som skapar fördelningsproblemet mellan arbete och kapital. Jag skulle vilja hävda att tidsprofilen har följande utseende. Under 1979 återställs lönsamheten, och vi måste få fram något instrument för att möjliggöra att löntagarna sedan under ett par tre år får en rättvis andel av produktionsresultatet utan att tvingas driva upp lönenivån och dermed riskera att gå miste om hela resultatet av den politik som vi nu har lyckats med. Det betyder att man skulle behöva ett system för avsättning av övervinster under den perioden, till ett slags fonder som handhas av löntagarna. Jag vill påpeka att jag då inte tänker mig ett beständigt fondsystem, som syftar till att i grunden omforma samhället, utan ett ganska blygsamt system som ligger nära de miljöfonder som vi tillgrepp vid det föregående tillfälle då vi hade en överkonjunktur. Det skulle alltså vara någon typ av fondbildning, där vinster över x procents avkastning på det egna kapitalet avsatts och förvaltas av löntagarkollektiv.

Det är ett förslag. Det finns andra varianter av lösningar, och som jag sade har vi redan provat en sådan i form av miljöfonder. Jag skulle dock vilja veta om finansministern har funderat på detta problem och har någonting i bakfickan. Det galler ju svåra frågor. Vi skall börja förhandla om löner i höst, och då måste man nästan ha något sätt att klara av detta att tillgripa.

Slutligen en kommentar som föranleds av finansministerns slutord. Jag vill bara notera att jag delar hans uppfattning beträffande konjunkturutvecklingen i världen efter 1979 eller efter 1980, nämligen att det utan politiska kriser i omvärlden inte är mycket som pekar på att konjunkturen skulle gå

nedåt på något haftigt sätt igen. Det är alltid svårt att skåda in i kristallkulan, men man skall komma ihåg att konjunkturnedgångar ändå beror på att lagercykeln vander och på att en investeringskonjunktur bryts. Det är den sk accelerationsprincipen som ligger bakom detta. Åtminstone hittills har vi inte haft någon sådan kraftig uppgång i den typen av investeringar och borde alltså inte heller ha anledning att vanta oss en mycket häftig nedgång.

Curt Nicolin:

Herr ordförande, herr statsråd, mina damer och herrar! Egentligen borde jag kanske inte yttra mig i denna ekonomiska församling, men det har visat sig att den verksamhet som arbetsmarknadens parter sysslar med har väldigt stor betydelse för landets ekonomiska utveckling. Enligt foregående talare skulle vi dock kunna avskaffa SAF. Jag utgår ifrån att det inte var det han menade att säga. Om han gjorde det, delar i varje fall inte jag hans uppfattning.

När budget- och ekonomiministern varmt talar för vikten av att bevara penningvärdet, så vill jag bekänna mig som en av hans största anhängare. Men när han utvecklar sina teser, så ter det sig för mig som om vi ser saker och ting på litet olika sätt. För mig framstår en inflation under 1979 på 5 å 6 % som något av ett misslyckande. Det löneavtal som existerar och som vi tilltror vara en av anledningarna till att det håller på att bli bättre – eller mindre illa – i svensk ekonomi, innehåller en klausul om 5 %. Det var ju inte meningen att vi skulle slå krona eller klave om huruvida vi kunde klara det procenttalet, utan det var meningen att vi skulle ha en marginal. Det var alltså fråga om en yttersta katastrofklausul.

Någon marginal har budget- och ekonomiministern inte antytt sig ha. Dessutom säger han själv att det finns risker, något som också Nils Lundgren har påtalat. Det är en uppfattning som jag delar.

För min del hävdar jag att en av de viktigaste framstegen vi skulle kunna uppnå i vårt ekonomiska liv vore att pressa ned inflationen till 3-procentnivå. Det kräver en annan politik än den finansplanen antyder.

Jag vill göra det bestämda uttalandet, att Sveriges ekonomi tål inga som helst arbetsgivaravgiftshöjningar förrän vår ekonomi är i balans, vare sig de kallas ATP eller någonting annat.

De bristsituationer som av det ena eller andra skälet må uppkomma får lösas genom effektivisering av socialförsäkringssystemet, och sådana möjligheter finns det gott om. Jag skall inte ta upp tiden med att gå igenom dem här. Jag talar då inte om att i och för sig minska förmåner, utan det är fråga om att ha rationella system. Det nuvarande systemet har en allsköns blandning av fiskala och försäk-

ringsmässiga moment. Det går inte att få ett effektivt system med en sådan uppläggning.

En absolut förutsättning för att kunna hålla inflationstakten på 3 % är också låga lönelöft. Det gäller inte bara i år utan också för fortsättningen. Hur vi i enighet skall lyckas träffa avtal om låga lönelöft vid kommande löneförhandlingar är en sak som naturligtvis bekymrar båda parter på avtalsområdet.

Det centrala och låga löneavtal som träffades 1978 fungerar enligt allmän utsago. Men för att fortsättningsvis kunna träffa centrala avtal med en sådan funktion är förutsättningen att kvantiteten vilda strejker minskar. Vi kan inte tolerera den kvantitet vilda strejker som förekommit de senaste åren. Det är en hederssak att stå för ingångna avtal. Går inte det måste vi finna andra former för att reglera arbetsmarknadens avtal.

Vår ekonomi är allfort, trots en nastan total samstämmig kör av nationalekonomers prisande, väldigt långt från balans. Summan av bruttoinvesteringar, lagerinvesteringar och bytesbalans år 1965 svarade för 26,1 % av BNP. År 1978 var motsvarande procenttal 17. Därtill skall vi enligt långtidsutredningen försämra våra terms of trade med ungefär 2,5 %/år av BNP under 4 å 5 år för att kunna uppnå balans. Jag delar för övrigt den uppfattningen.

Vid en jämförelse mellan 1965 och 1978, där 1965 betraktas som ett normalår, så kan konstateras att vi nu har en brist på 11,5 % av BNP. Om utvecklingen blir så gynnsam som Ingemar Mundebo antyder här och i finansplanen – den bästa på länge enligt Nils Lundgren – då fordras det fyra sådana år för att komma i balans.

Ar ett år med ett budgetunderskott på 45 miljarder kronor, dvs. 10 % av BNP, ett år då staten bor minska sina utgifter, eller bor man välja en annan varningssignal som incitament för att minska dem? Jag vill fråga budget- och ekonomiministern vilka statliga organisationer som man har för avsikt att avskaffa under det kommande budgetåret. Jag vill också fråga honom vilka som skall skäras ned med avseende på personal och annat. Jag menar att budget- och ekonomiministerns svar inte kan gå ut på att tala om att vi behöver den aktiviteten för att upprätthålla verksamheten i landet, eller att vi behöver den eller den påspänningen. Motsvarande besparingar skulle nämligen göra väldigt mycket större nytta i att förbättra den svenska ekonomin om de gavs ut i form av sänkta arbetsgivaravgifter eller möjligen på något annat sätt.

Under åren 1974–1977 har staten i reala termer tagit ut 8 % mer från industrin än vad produktionen har ökat. Ansvaret för detta gigantiska misstag menar jag att regeringen annu inte har tagit sig an. Höjningen av arbetsgivaravgiften den 1 januari i år var ett nytt misstag, som i hög grad minskar trovärdigheten om förutsättningarna för en gynnsam inflationsutveckling.

Som ansvarig för den ena sidan i arbetsmarknadens förhandlingssystem – den konkurrensutsatta sidan – skulle jag sätta stort värde på om budget- och ekonomiministern ville ge ett klart uttryck för sin uppfattning av hur stor del av den obalansen i svensk ekonomi som kommer att återställas om hans finansplan till alla delar uppfylles av verkligheten.

Nils Lundgren sade några saker som, om de gick i uppfyllelse, sakert många skulle bli glada över. Bl a namnde han att vi år 1979 kommer att återställa lonsamheten i svenskt näringsliv.

Under 1977 hade vi i företagen ett negativt sparande på 6% av BNP. Vi minskade kapitalmassan med 6% av produktionsvärdet. För 1978 uppskattar vi motsvarande siffra till minus 4%.

År 1977 hade vi en loneandel av produktionsvärdet på ungefär 83%, medan jämvikt för stadig utveckling utan försämring av soliditeten skulle kräva någonting i trakten av 67–70%. Jag förmodar att motsvarande siffra för 1978 ligger på ca 80%.

Att vi från en sådan situation skulle kunna flytta oss till normal lonsamhet, som tillåter en diskussion om övervinster, fondavsättningar och annat i den vagen, tycker jag ligger i fjärran.

Clas-Erik Odhner:

Herr ordförande! Budget- och ekonomiministern var ju väldigt optimistisk när det gällde den internationella bedomningen, mot vilken vi har att betrakta utvecklingen här i Sverige under det kommande året. Man har på ett antal punkter i finansplanen justerat upp OECD:s siffror för tillväxt i olika länder och för hela OECD:s landområde med 0,5% samt för hela Europa med 0,25%. Även verbalt uttrycker man en betydligt större optimism för den internationella ekonomiska utvecklingen än vad OECD-ekonomerna gör.

Bedomningen för Sveriges vidkommande bygger man på en europeisk förbättring på 0,5 procentenheter, och det är ju inte så mycket. Budget- och ekonomiministern sade att handeln inom OECD-området stadigt hade vuxit sedan 1975. Det stämmer inte med OECD:s siffror. Handeln steg mycket kraftigt 1976, men sedan dess har den legat på en oförändrad okningsnivå med 5%, vilket är en låg siffra jämfört med tidigare perioder, då ökningen låg på mellan 8 och 10% per år.

Tillväxttakten inom OECD-området har stadigt minskat. Den samlade BNP-tillväxten var 5,2% 1976, 3,75% 1977, 3,5% 1978 och väntas bli 3% 1979 – trots alla toppmoten och samordnade program för ekonomisk expansion. Jag känner alltså en viss tveksamhet inför den internationella bedömning som man grundar sig på.

Nu är naturligtvis frågetecknet USA. Den bedömning som gjordes inom OECD grundade sig på

förutsättningen att åtgärderna från 1 november skulle bli effektiva. Nu har vi de senaste veckorna sett att dollarns fall återkommit. Dollarns värde blir alltså troligen fortsatt svag, även om måhända tillväxttakten blir starkare i USA. Frågan är om det är bättre för svensk ekonomi jämfört med den tidigare utvecklingsprognosen.

För Europa säger man inom OECD att någon självbärande uppgång med ett investeringsuppsving, som budget- och ekonomiministern tecknade, inte är i sikte. Det står i finansplanen – budget- och ekonomiministern upprepade det här – att en välunderbyggd uppgång under 1980 skulle vara möjlig. Han namnde också den intressanta siffran på 4% i tillväxt för 1980. Självklart vill vi alla att det skall gå bra. Jag vill undanröja alla missförstånd om att jag skulle vilja att det går dåligt för den svenska ekonomin. Men jag har svårt för att vara fullt så optimistisk i fråga om den internationella ekonomiska utvecklingen. Det är möjligt att vi kan klara oss bra – med samlade ansträngningar – även om den internationella utvecklingen blir något sämre än den förmodade. Jag tror emellertid att vi skall vara beredda på att den sannolikt blir sämre än vad budget- och ekonomiministern antyder i finansplanen.

I fråga om situationen på arbetsmarknaden har vi kvar regionala, yrkesmassiga obalanser. Jag vill gärna understryka vad som sägs i finansplanen om nödvändigheten av att fortsätta med de arbetsmarknadspolitiska insatserna, att stimulera yrkesmassig och regional rörlighet.

Som huvudpunkt vill jag emellertid peka på förhållandet mellan priser, vinster och loner. Det är den i dagens läge absolut centrala frågeställningen, vilket också de föregående talarna har betonat. Med stor tillfredsställelse noterar jag att budget- och ekonomiministern uppenbarligen har insett den intensiva prisövervakningens betydelse och nödvändighet som en permanent företeelse.

Vi har oroats över konjunkturbarometerns uppgifter om alla planerade prishöjningar i början av detta år. Här måste prisövervakning sättas in med all kraft. Jag är helt överens med Curt Nicolin om att vi måste skapa förutsättningar för en avtalsrörelse som ger löntagarna största möjliga reala utdelning samtidigt som den säkerställer en lugn utveckling på längre sikt. Det kan vi bara åstadkomma genom måttfullhet och ansvarstagande i kommande löneförhandlingar. På den punkten är nog parterna helt överens. Frågan exakt på vilken nivå de kommande lonerna skall ligga, kan naturligtvis diskuteras. Helt klart är emellertid att vi skall undvika en utveckling mot inflationistiska tendenser i lonerörelsen.

Det gäller vidare att få en efterfrågan som bidrar till ett högre kapacitetsutnyttjande. Det skall i sin tur leda till ökade investeringar och tillräckliga vinster. På den punkten är jag inte säker på att vi är

överens om politikens roll. Det är alltså nödvändigt med en verklig tillväxt. Det är just kapacitetstillväxten som är grundvalen för en standardökning.

I det sammanhanget noterar jag med tillfredsställelse att budget- och ekonomiministern säger att en expansion av den inhemska efterfrågan har en prisdämpande effekt tack vare att den medför lägre fasta kostnader. Det har vi alltid havdat i skilda sammanhang men har haft svårt att få gehör för.

Vad galler det svenska näringslivets konkurrenskraft i nuläget är buden ganska olika. I finansplanen sågs att en stor del av konkurrenskraften har återvunnits men att en del återstår. Curt Nicolin menar att väldigt mycket återstår. OECD, som har gjort en statistisk genomarbetning av alla medlemsländers måsta kostnads- och exportprisutveckling, konstaterar att Sverige både i fråga om unit labour cost och relativa exportpriser är tillbaka på 1973 års nivå. Vi skulle alltså ha återvunnit vår konkurrenskraft. Eftersom OECD har rätt stora resurser just för att göra jämförande beräkningar — något som vi kanske inte kan klara riktigt lika bra — vill jag gärna sätta ett kort på deras bedomning. Den svarar också i rätt stor utsträckning mot den faktiska utveckling som vi har upplevt det senaste året med en stark upphämtning av det tidigare underskottet i bytesbalansen.

Så till frågan om budgetunderskottet. Det har sagts så konstiga saker om det, ja man har blivit riktigt förundrad. Gösta Bohman har sagt att vi i framtiden måste dra åt svängremmen för att kunna betala tillbaka alla de pengar som staten har lånat. I Dagens Nyheter står det i dag att det väsentliga är att det är en sparandebrist i samhället som motsvarar underskottet i bytesbalansen. I TV har man lagt band av enkronor upp till månen och tillbaka! Visserligen är John Keynes död, men han har ju i alla fall levt en gång!

Jag tror att budget- och ekonomiministern och hans statssekreterare litet har sig själva att skylla för dessa konstiga uttalanden. Vi har ju ingen tidigare erfarenhet i svensk ekonomi av så stora underskott. Man borde ha gjort en liten exkurs i finansplanen med en beskrivning av hur man ser på hur ett så stort underskott verkligen fungerar i samhällsekonomin och hur det kommer att fungera i framtiden. En viktig men oklar sak är hur det blir med samspelet mellan konjunktur- och strukturproblem vid ett så stort underskott.

I stället står det en del konstiga saker i finansplanen. Man säger bl.a.: "Den offentliga sektorns sparande måste ställas i relation till sparbristen i ekonomin, som definitionsmassigt överensstämmer med underskottet i bytesbalansen." Men den offentliga sektorn har ju inget sparande, bara ett negativt sparande som snarare bör adderas till sparbristen i ekonomin.

"Ett sparandeunderskott inom den offentliga sektorn för 1979 av den storlek jag nyss angivit

måste accepteras med tanke på det förutsedda reala resursutnyttandet inom den svenska ekonomin", heter det vidare. Det är väl en riktig tanke, även enligt Keynes. Men sedan säger budget- och ekonomiministern plötsligt att han sammanfattningsvis kan konstatera att finanspolitiken börjat anpassas i återhållande riktning. Kan man säga det med ett underskott på 45 miljarder kronor.

Jag tror således det vore bra att få litet undervisning om vad man menar. Och framför allt — vad hander i den svenska samhällsekonomin om sparandet minskar i konjunkturuppgången? Ett perspektiv för 1,5 år är ju ganska långt. Den här budgeten skall gälla fram till 1 juli 1980, och det kan handa en hel del fram till dess.

Curt Nicolin talade om en — som han kallade det — brist i företagssektorn på 11,5% av BNP. Det motsvaras ungefär av dessa 45 miljarder kronor i underskott i budgeten. Men vi vill naturligtvis att den bristen skall minska genom investeringsinsatser framför allt. Finns det en mekanism för en successiv minskning under året av detta budgetunderskott tex i form av lägre arbetslöshetsutgifter om arbetslösheten minskar, lägre bidrag till företagen om de går bättre etc, så att man matchar den ökade efterfrågan inom den privata sektorn med en minskad efterfrågan från den offentliga? Det är en enligt min mening väsentlig fråga, som inte framgår av finansplanen men som vore intressant att få belyst. Problemet är ju att även om vi får en ökad efterfrågan inom den svenska ekonomin, så beror det sannolikt inte i så hög grad de problembranscher och de arbetslöshetsdistrikt som drar de högsta kostnaderna i form av stödtåtgärder för staten.

Jag vill understryka vad Nils Lundgren sade, att en inflationsutveckling kanske inte är det mest sannolika resultatet av en efterfrågeökning, utan den kommer främst att ge utslag på bytesbalansen. Det är naturligtvis ett mindre ont, men kan ändå skapa väsentliga problem.

Ingemar Mundebo:

Jag skall ta upp några av de frågor som har berörts i inläggen. Först galler det finansplanens allmänna bedömning av den svenska ekonomin och de etiketter som man gärna har satt på denna.

I den svenska debatten har vi genomgående svårt att nyansera beskrivningen av verkligheten. Antingen är bedömningen av verkligheten enbart ljus eller också är den enbart mörk. Jag har försökt göra en sådan nyanserad bedömning av den svenska ekonomin för 1979 och åren framöver i föreliggande finansplan. Detta dokument — förvisso valskrivet, som Nils Lundgren sade — rymmer både ljusa och mörka inslag.

Det är en ljus bild av den svenska ekonomin i

den meningen att vi tror att möjligheterna för en god tillväxt, ett hyggligt utrymme för privat konsumtion och en hög export är betydande under 1979. Men vi pekar också på de problem som kvarstår i den svenska ekonomin, även vid en förbättring av densamma. Vi kommer att få arbeta med en rad problem under 1980-talet — de fortsatta strukturproblemen inom delar av vårt näringsliv, sysselsättningsproblemen, den offentliga sektorns volymutveckling och finansiering för att nämna några exempel. Det vore alltså nyttigt att något nyansera debatten om vår ekonomi både i skeden av dåtid, nutid och framtid. Nationen var ju inte på väg att gå under 1977, som samliga gjorde gallande.

Nationen är emellertid inte heller på väg in i paradiset 1979; det är inte finansplanens budskap. Dess budskap är att vi i långa stycken är på väg mot en bra ekonomi 1979, men att vi fortfarande har en rad besvarliga problem att arbeta med.

Så några ord om de faromoment som finns och som kan stora bilden. Jag tankar framför allt på lön- och prisutvecklingen. För att tala om gången tid tror jag att Nils Lundgren har rätt när han säger att det är devalvering, avskaffade loneskatter och ett bra avtal som sammantagna har vant svensk ekonomi från den djupa svacka som den var nere i till den uppgång som den nu befinner sig i. Jag vill komplettera den beskrivningen med att säga att också avtalets fortsättning, dvs den måttfulla löneglidningen under det gångna året jämfört med många tidigare besvarliga år, har bidragit till uppgången.

Min optimistiska utgångspunkt är att man kan lära av historien, i synnerhet som historien är så närallgande som åren 1975 och 1976. Vi borde alla, oavsett organisationsförankring och oavsett var vi befinner oss i det svenska samhället, tillstå att en vasentlig orsak till de många problemen 1977 och 1978 var de betydande löne- och prishöjningarna 1975 och 1976. Det borde mana till återhållsamhet i lönekraven innevarande år och inför 1980. Låt oss alltså undvika samma misstag som vi gjorde 1975 och 1976.

Jag tror att förutsättningarna för en lugn prisutveckling är hyggliga och att vi skall klara de prisgränser som finns i avtalen.

Det är klart att man kan säga att en inflation på 5 à 6% är något av ett misslyckande. Självfallet är det en fördel om inflationstakten kan hållas så låg som möjligt. Ändå anser jag det vara ett gott resultat om inflationen stannar vid 5 à 6% i år. Vi skall komma ihåg att den genomsnittliga inflationen åren 1970–1976 låg på ca 10% med en uppgång till över 13% 1977 och en nedgång 1978. Under det sistnämnda året klarade vi med bred marginal den prisklausul som fanns i avtalet. Gransen var ju satt till 7,5%. De preliminära uppgifterna pekar på att inflationen under den period som avsågs stannar vid 5,1%. Vår bedomning pekar också på en margi-

nal i 1979 års avtal, där man talar om en klausul på 5% för årets tio första månader. I finansplanen nämner vi en inflation för hela år 1979 på 5 à 6% som realistisk. Man skall kanske inte vara helt nöjd med det, men kan prishöjningarna hålla sig inom den ramen är det ingalunda ett misslyckande. I stället är det ett av de bästa åren på länge.

Det finns tre risker i fråga om prisutvecklingen, och en av dem är att hanföra till politikerna. I den fortsatta hanteringen av den nu framlagda budgeten och i arbetet inom andra sektorer av den offentliga verksamheten bör de inte ta på sig alltför många uppgifter och därmed utgifter. Det kan verka inflationsuppdrivande.

Samtliga partiledare har i riksdagen sagt att budgetunderskottet är oroande och att det behövs en mycket stram hantering av statsfinanserna. Efter dessa uttalanden har inte jag anledning att kanna någon oro. Partiledarna måste självfallet leva upp till vad man har sagt i går och i dag, och därmed är en av riskerna för en önskad prisutveckling undanrojd.

Ett annat faromoment kan naturligtvis komma från näringslivet genom att prishöjningstendenserna blir för starka. Jag utgår emellertid ifrån att man bara foretar oundgängligen nödvändiga prishöjningar. Eftersom också Curt Nicolin var starkt oroad över inflationsnivån är måhända också det faromomentet undanrojt.

En tredje risk är att löneglidningen under 1979 blir större än beräknat. Där har parterna ett gemensamt ansvar. Men eftersom både Clas-Erik Odhner och Curt Nicolin är oroad över inflationen är kanske även det faromomentet undanrojt. Därmed bor det alltså finnas hyggliga chanser att klara både löne- och prisutvecklingen under 1979.

Beträffande statsutgifterna ställde Curt Nicolin ett par konkreta frågor till mig. I finansplanen säger vi att det självfallet hade varit möjligt att redovisa ett budgetförslag med ett lägre budgetsaldo än det vi nu har lagt fram. Det finns i princip två kända vägar att uppnå det resultatet. Antingen kan man förstärka inkomstsidan med höjda skatter och avgifter eller också kan man skära ned utgifterna.

Trots de höga talen innebar budgetförslaget en stram behandling av olika önskemål och krav på statsutgifter. Jag kan belysa det genom att säga att vi raknar med att den kommunala konsumtionen under 1979 växer med ungefär 3,5%, den privata med ca 2,8% och den statliga med bara 1%. Det har alltså varit en rätt hårdhant granskning av utgiftsönskemålen.

Jag har ändå inte för avsikt att framlägga förslag om att avskaffa någon statlig organisation eller myndighet under 1979. Huvudlinjen i budgetförslaget är stramhet i anslagsberäkningarna och återhållsamhet vad gäller att tillgodose nya utgiftsanspråk.

För myndigheternas del har vi i allmänhet utgått

från ett besparingsalternativ, som innebär att de måste räkna med omprioriteringar av sin verksamhet. De får inte fullt ut kompensation för pris- och löneutvecklingen. Det ställs alltså ökade krav på den offentliga verksamheten i fråga om rationaliseringar, produktivitetsförbättringar, bättre planerings-, budgeterings- och styrningsrutiner. Det är enligt vår mening både realistiska och nödvändiga krav.

Bland de många ting som vi i regeringskansliet funderar över har vi inte funderat på att för ögonblicket avskaffa någon myndighet. Vi har heller inte för närvarande några funderingar på något slag av arbetsmiljöfonder eller arvingar till eller varianter av dem.

Jag tror vi skall vara medvetna om att ett hyggligare vinstlage under 1979 för stora delar av vårt näringsliv – och möjligheterna till det synes goda – bara betyder att vi är på väg tillbaka till det tidiga 1970-talets nivå, inte till 1974 års sk övervinstnivå. Det vore bra för människornas trygghet här i landet om vi kom dithän.

Jag är förvisso medveten om att de mera politiska än ekonomiska problem som kan ligga i vinstutvecklingen kan ha betydelse som utgångspunkt vid avtalsförhandlingarna hösten 1979. Men vi menar att det ännu inte finns något behov av att möta en vinstförbättring, som kan ske på stora områden, med några speciella fondkonstruktioner eller annat.

Beträffande budgetsaldot upplever också jag att det behövs exkurser och pedagogiska insatser för politiker, massmediafolk och människor över hu-

vud taget, som naturligtvis blir litet konfunderade över vårt och andras sätt att redovisa samhällsekonomi och statsfinanser. Vi gör en del försök på det pedagogiska området. Även här är jag så mycket optimist att jag tror att vi så småningom skall lyckas förklara en del samband bättre än hittills. I finansplanen har vi ändå försökt beskriva budgetsaldots uppgift i ekonomin, vilka problem som ett betydande budgetsaldo kan innebära, men också vilka positiva effekter för sysselsättning och social trygghet det kan få.

Vi har vidare försökt belysa vilken ofullständig bild av den svenska samhällsekonomin som ges om man enbart beskriver statsinkomster, statsutgifter och budgetsaldo i staplar eller raknar ut vad förändringar betyder i pengar per timme, minut och sekund. Mer betydelsefullt är att få en bild av hur den offentliga sektorn i sin helhet ser ut. Vi har under ett par års tid gjort tämligen fåfanga försök att få massmedia och andra intresserade också av den biten av den offentliga ekonomin. Vi kommer emellertid inte att ge upp. Även vi har läst John Keynes – även om jag har glömt det mesta. Jag vill dock minnas att ett av hans budskap var att ett saldo är en dålig mätare. Det är förvisso sant.

Ordföranden:

Jag ber att få framföra ett tack till budget- och ekonomiministern Ingemar Mundebo och övriga som deltagit i debatten.

Darmed förklarar jag diskussionen avslutad.